

СКАЛОЗУБ

Людмила Миколаївна

УДК 336.71

ПРОЦЕСИ ЗЛИТТЯ І ПОГЛИНАННЯ У БАНКІВСЬКОМУ СЕКТОРІ

студентка, Київський
національний економічний
університет імені
Вадима Гетьмана

MERGER & ACQUISITION IN THE BANKING SECTOR

SKALOZUB Liudmyla Mykolaivna – student, Kyiv National Economic University after Vadym Hetman

У статті досліджено сучасний стан ринку угод злиття та поглинання у банківському секторі Європи та України. Розглянуто досвід об'єднання банківських структур, визначено переваги та недоліки укладення угод, наведено чинники, які можуть спонукати до проведення угод стосовно злиття чи поглинання. Здійснено аналіз укладених угод злиття чи поглинання на європейському банківському ринку. Проведено аналіз практики угод зі злиття й поглинання у банківській сфері України. Виявлено, що кризові явища у банківському секторі та економіці України призвели до зменшення зацікавленості інвесторів до вітчизняної банківської системи, що свідчить про неможливість збільшення кількості угод злиття та поглинання вітчизняних банківських установ.

* * *

В статье исследовано современное состояние рынка сделок слияния и поглощения в банковском секторе Европы и Украины. Рассмотрен опыт объединения банковских структур, определены преимущества и недостатки заключения договоров, приведены факторы, которые могут побудить к проведению сделок по слиянию или поглощению. Осуществлен анализ заключенных сделок слияния или поглощения на европейском банковском рынке. Проведен анализ практики слияний и поглощений в банковской сфере Украины. Выявлено, что кризисные явления в банковском секторе и экономике Украины привели к уменьшению заинтересованности инвесторов к отечественной банковской системе, что свидетельствует о невозможности увеличения количества сделок слияния и поглощения отечественных банковских учреждений.

* * *

Nowadays there is a considerable amount of information in the literature about mergers and acquisitions of companies in various business fields which gives the world economy an incentive for mergers and acquisitions of financial institutions – banks, which, having large assets, control economic processes in individual countries. The article examines the current state of the market of mergers and acquisitions in the banking sector of Europe and Ukraine. The experience of merging banking structures is examined, the advantages and disadvantages of concluding agreements are identified, factors that may trigger merger or acquisition agreements are identified.

The purpose of the article is to investigate the processes of mergers and acquisitions of banks in the Ukrainian and European financial markets.

The current market conditions dictate strict rules not only for entry, but also for the functioning of banks in their segment. Globalization processes in today's world are one of the prerequisites for increasing the number of mergers and acquisitions concluded in the banking sector.

The article examines the current state of the market of mergers and acquisitions in the banking sector of Europe and Ukraine. The experience of merging banking structures is examined, the advantages and disadvantages of concluding agreements are identified, factors that may trigger merger or acquisition agreements are identified. The merger or acquisition agreements concluded on the European banking market have been analyzed. By analyzing the concluded M&A agreements in the European banking market, we can say that the value of such agreements is gradually reduced over the period 2012-2017. The practice of merger and acquisition agreements in the banking sector of Ukraine is analyzed. Crises in the banking sector and the Ukrainian economy as a whole make it possible to say that investors are less interested in the domestic banking system, which indicates that it is impossible to increase the number of mergers and acquisitions of domestic banking institutions. It is worth noting that there are currently about 100 banks in Ukraine that are declared insolvent, and a significant amount of non-performing loans can be a serious deterrent to increasing M&A transactions.

Ключові слова: банківська система, банк, злиття та поглинання, фінансовий ринок

Ключевые слова: банковская система, банк, слияния и поглощения, финансовый рынок

Keywords: banking system, bank, mergers and acquisitions, financial market

ВСТУП

На сьогодні міжнародна фінансова система за обсягами своєї операційної діяльності значно випереджає зріст світового виробництва-споживання та експортно-імпоротної діяльності. У науковій літературі присутня значна кількість інформації про злиття і поглинання (mergers and acquisitions – M&A) компаній у різних сферах бізнесу, що дає світовій економіці

привід та мотиви для злиття та поглинання фінансових інститутів – банків, які, маючи великі активи, контролюють економічні процеси всередині окремих країн. Зі свого боку банківська система, будучи невід'ємною складовою світової фінансової системи, є ключовою рушійною силою розвитку міжнародних фінансово-економічних відносин. В умовах всесвітньої глобалізації, сучасні ринкові умови диктують жорсткі правила входження і функціонування банків у сег-

менті фінансового ринку.

Аналітичний огляд останніх досліджень і публікацій свідчить про значну кількість праць на тему злиття та поглинання. Окремі аспекти даного питання висвітлені у працях зарубіжних науковців. Д. Депаффіліс характеризує злиття як об'єднання установ, що в економічному аспекті поділяється на горизонтальне, вертикальне та конгломератне. Водночас поглинання трактується як процес, коли одна компанія стає власником та контролює діяльність іншої, включаючи дочірні підприємства чи окремі активи [1, с. 6-8]. А. Гохан злиттям називає об'єднання двох корпорацій, в результаті якого продовжує функціонувати лише одна, а інша припиняє своє існування. Автор зазначає, що поглинання може бути обумовлене деякими вигодами, наприклад, коли два види економічної діяльності доповнюють один одного [2, с. 21-23]. Схожим є й визначення поняття «злиття», яке пропонує Дж. Ван Хорн та Дж. Вахович. Вказаний термін трактується як об'єднання двох або кількох установ, при якому лише одна продовжує діяти як юридична особа [3, с. 1034].

У вітчизняній літературі питанням злиття та поглинання секторі присвячено роботи значної кількості авторів. Л. Руденко-Сударєва зазначає, що в результаті становлення та функціонування вітчизняного ринку злиття та поглинання підприємств починає проявлятися рейдерство як окремий вид діяльності, пов'язаний з перерозподілом власності [4, с. 23]. Водночас інші науковці досліджують процеси злиття й поглинання саме у банківській сфері. Наприклад, Н. Радова вважає, що реорганізація банків шляхом є злиття дає змогу за мінімальних витрат забезпечити концентрацію капіталу, реструктуризацію активів та поліпшити фінансовий стан [5, с. 209]. О. Корнесєва стверджує, що процеси злиття та поглинання є економічно вигідними способами консолідації банків та обходяться значно дешевше, ніж створення нових банків чи відкриття філій [6]. І. Набок та О. Вішнякова зазначають, що банки розглядають злиття і поглинання як основний спосіб росту і зниження витрат за рахунок економії від масштабу [7, с. 117].

МЕТА роботи полягає у дослідженні процесів злиття та поглинання банків на вітчизняному та європейському фінансових ринках.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

У статті використано сукупність загальнонаукових і спеціальних методів наукового пізнання: аналіз, синтез, індукція, дедукція, порівняння, графічний та табличний метод.

РЕЗУЛЬТАТИ

На сьогоднішній день практика укладання угод про злиття і поглинання компаній поширюється швидкими темпами, все частіше з'являються повідомлення про злиття і поглинання компаній у різних сферах бізнесу. Така інформація може визивати різну реакцію та найчастіше вона породжує резонанс залежно від розмірів компаній-учасників, самих угод, їх вартості та ринкового впливу як у бізнес-колах, так і на фінансовому ринку. Водночас спостерігається підвищена зацікавленість проблемою з боку фінансових аналітиків, менеджерів компаній та інших фахівців.

Існує низка чинників, які можуть спонукати компанію до проведення угоди про злиття чи поглинання, а саме [8]:

- забезпечення розвитку компанії, розширення бізнесу;
- зростання ефективності організації бізнесу (синтетичний ефект), оптимізація співвідношення доходів і витрат;
- поліпшення якості управління;
- максимізація вартості бізнесу у підготовці його до продажу;
- збільшення частки компанії на ринку;
- зменшення впливу конкурента аж до його купівлі;
- підвищення капіталізації бізнесу.

Найчастіше для створення альянсу з конкурентом є бажання компанії-ініціатора шляхом злиття отримати доступ до нових продуктів, ринків, каналів дистрибуції та фінансових ресурсів іншої компанії [9].

Злиття і поглинання стали ключовим фактором економічного розвитку, що призводить до появи нових технологій і сегментів ринку, а також до зниження сукупних і питомих витрат, до мінімізації ризиків. Це частина корпоративної стратегії і важливий компонент системи управління компанією, пов'язаної з процесом купівлі-продажу, поділу або об'єднання різних підприємств, що допомагає ефективно працювати і швидко розвиватися.

Сучасні ринкові умови диктують жорсткі правила не тільки входження, але і функціонування банків у своєму сегменті. Глобалізаційні процеси у сучасному світі є однією з передумов збільшення кількості укладених угод про злиття і поглинання у банківському секторі.

Основними факторами, що підштовхують банки до міжнародних злиттів і поглинань є конкуренція і необхідність здійснення процесів міжкордонних операцій. У конкурентному середовищі угоди зі злиття і поглинання провідну роль відведено кредитним організаціям, які швидко і легко проникають на зарубіжні ринки за рахунок власних ресурсів, що спричиняє ризик втрати стратегічних можливостей і джедела зростання всередині країни.

Багато банків розглядають злиття і поглинання як основний спосіб росту і зниження витрат за рахунок економії. Водночас вони не просто розглядають вихід на нові ринки, а й прагнуть до нарощення своїх активів, щоб протистояти можливим несприятливим ситуаціям на ринку.

Провідні європейські банки здійснюють активну стратегію, яка виявляється не тільки у проведенні угод про злиття та придбання, а й до пошуків в окремих секторах (наприклад, в області фінансового інжинірингу), що дає змогу розширювати масштаби діяльності та підвищувати рентабельність [7, с.118].

Здійснивши аналіз укладених угод M&A на європейському банківському ринку, можна стверджувати про поступове зниження вартості таких угод у період 2012-2017 рр.. Варто зазначити, що в 2017 р. відбулося зниження кількості та вартості M&A угод на 25 % та 32 % відповідно порівняно з попереднім роком.

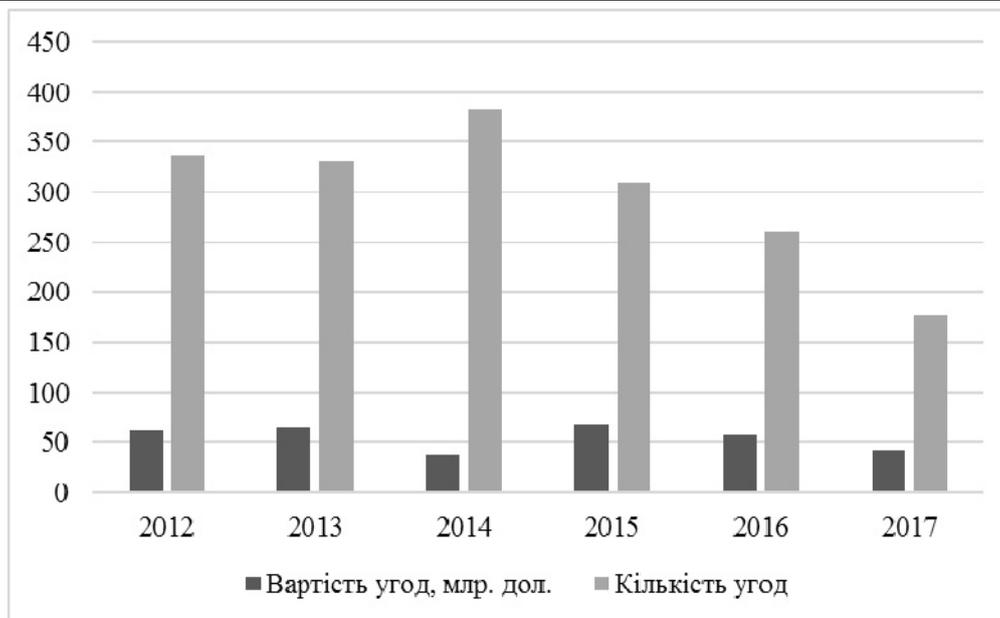

Рис. 1. Дані про вартість та кількість укладених угод M&A банками Європи [побудовано автором за даними [10, с. 8]]

До найбільш ймовірних угод стосовно M&A, які можуть відбутися найближчим часом у Європі відносять: злиття Barclays і Standard Chartered, Commerzbank та Deutsche Bank, Societe Generale та UniCredit, ABNAmro й Nordea [11].

Фахівці вказують на такий мотив для злиття і поглинання як різниця в ринковій ціні компанії й вартості її заміщення. Що стосується банківської практики, то здебільшого виявляється дешевше купити регіональний банк і перетворити його у філію, ніж відкривати філію «з нуля». Про що й свідчить практика угод зі злиття й поглинання у банківській сфері на території України [12].

Активний розвиток вітчизняної банківської системи, який є наслідком економічного зростання України загалом, припадає на період 2001-2008 рр. На цей час спостерігався вихід українських банків на міжнародні ринки та залучення іноземного капіталу, розширення кількості наданих послуг та збільшення кількості відділень. Саме в 2007 р. спостерігалось укладання великої кількості високовартісних угод M&A, адже в Україні на той час були високі порівняно з європейськими країнами процентні ставки і значні темпи росту активних операцій. Тобто на цьому етапі угоди M&A відбувалися за участі іноземного капіталу переважно для отримання доступу закордонних інвесторів до українського ринку.

У 2008 р. ситуація починає докорінно змінюватися, відбувається стрімке зниження вартості та кількості угод злиття і поглинання, причиною якого є значна присутність іноземного капіталу у вітчизняному банківському секторі.

У період 2010-2013 рр. відбувається деяке поживлення на ринку укладання угод M&A, спричинене новими вимогами НБУ та наслідками економічної кризи попередніх років.

Протягом 2012-2016 рр. прослідковується низька

якість реалізованих угод злиття та придбання на українському банківському ринку, оскільки близько 54 % загальної кількості об'єктів придбання становлять проблемні фінансові установи [13, с. 229].

Надалі кількість проведених угод про злиття і поглинання на вітчизняному ринку банківських послуг залишається на досить низькому рівні (табл. 1). Зокрема, протягом 2019 року було укладено лише 1 подібну угоду. Згідно із підписаним Листом про наміри певний покупець планує придбати у емітента до 100 % акцій Ідея Банку зі штаб-квартирою у Львові. Інвестор отримав право протягом 6 тижнів проводити дослідження компанії, а також юридичну експертизу. У разі її позитивного результату учасники перейдуть до розгляду умов угоди – розміру пакета акцій та частки угоди. Дата закриття операції з продажу української частки компанії встановлена на перший квартал 2020 р. [15].

Як відомо, Закон України «Про спрощення процедур реорганізації та капіталізації банків» дає можливість провести реорганізацію банків шляхом приєднання за спрощеною процедурою. Упродовж 2018 р. реорганізацію шляхом приєднання за спрощеною процедурою здійснили ПАТ «АБ «Експрес-Банк» та АКБ «Індустріалбанк», а також ПАТ КБ «Центр» та ПАТ «МТБ Банк».

У вересні 2019 р. Національний банк України надав дозвіл на реорганізацію шляхом приєднання АТ "Укрсоцбанк" до АТ "Альфа-Банк" за спрощеною процедурою.

У результаті реорганізації АТ «Альфа-Банк» став правонаступником усіх прав та обов'язків АТ «Укрсоцбанк» стосовно його клієнтів та контрагентів. АТ «Альфа-Банк» у порядку правонаступництва набуває всіх прав за переданими йому активами, а також набуває обов'язків боржника за вимогами кредиторів (вкладників) за переданими зобов'язаннями без необхідності внесення змін до відповідних договорів [16].

Таблиця 1

Угоди злиття та поглинання банків в Україні протягом 2017-2019 рр. [складено автором за даними [14]]

№	Дата угоди M&A	Об'єкт угоди M&A	Продавець	Покупець	Штаб-квартира покупця	Сума угоди (млн.дол.)	Предмет угоди, %
1	Грудень 2019	IdeaBank	Getin Holding S.A.	Dragon Capital Investments Limited, Dragon Capital New Ukraine Fund L.P. і фіз.ос.	Україна	58,5	100
2	Серпень 2017	Банк «Новий»	Фонд гарантування вкладів	ТАСкомбанк	Україна	-	100
3	Травень 2017	Marfin Bank	Marfin Popular Bank Public Co	Saggarco Limited	Кіпр	-	50+

Щороку зменшується кількість операційно збиткових банків – тих, чиї доходи від основної діяльності не покривають звичайних банківських витрат, а тому є ризик, що вони можуть стати неплатоспроможними. Три роки тому таких фінансових установ було 18, у 2018 р. – 14, за підсумками 11 місяців 2019-го – 10. Уже понад три роки відсутні банкрутства банків: із січня 2017-го р. установи якщо й залишали ринок, то через реорганізацію у фінансові компанії, інакше кажучи, здавали ліцензію, але й далі працювали на ринку [17].

Кризові явища у банківському секторі та економіці України загалом дають змогу стверджувати про зменшення зацікавленості інвесторів до вітчизняної банківської системи, що свідчить про неможливість збільшення кількості угод злиття та поглинання вітчизняних банківських установ.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження процесів M&A банків на європейському та вітчизняному рівні свідчить про зниження інтенсивності укладання угод. До передумов зниження відповідних процесів належать нестабільна ситуація на фінансовому ринку та банківському секторі зокрема, що проявляється в зменшенні функціонуючих банківських установ та затяжних процесах щодо вже укладених угод.

Успішна реалізація стратегій злиття та поглинання стане важливою складовою для розвитку конкуренції та виокремлення частки ринку в привабливих сегментах банківської сфери. Фінансові реформи ЄС, такі як Директива про ринки фінансових інструментів II, Загальне положення про захист даних та Директива про платіжні послуги II спонукають учасників переосмислити свою банківську інфраструктуру. Банки, швидше за все, зіткнуться з підвищеними витратами на конкуренцію, що буде сприяти консолідації в європейській банківській галузі [10, с. 9].

Варто зазначити, що наразі в Україні функціонує близько 100 банків, які визнано неплатоспроможними, а значний обсяг непрацюючих кредитів може стати серйозним стримуючим фактором для збільшення кількості угод M&A [18].

Список використаних джерел

1. Демфиліс Д. Слияния, поглощения и другие способы реструктуризации компании. URL: <http://www.pada-read.com/?book=44632&pg=478>
2. Гохан П.А. Слияния, поглощения и реструктуризация компаний. М.: Паблицер, 2010. 741 с.
3. Ван Хорн Дж.К., Вахович Дж.М. Основы финансового менеджмента. М.: ООО "И.Д. Вильямс", 2010. 1232 с.
4. Руденко-Сударева Л.В. Збереження економічної безпеки функціонування господарюючих суб'єктів в умовах активізації корпоративних поглинань та рейдерських захватів. Незалежний аудитор. 2013. № 3. С. 22–28
5. Радова Н.В. Оцінювання ефективності банківських злиттів і поглинань. Актуальні проблеми економіки. 2012. № 10 (136). С. 203–211.
6. Корнеева О.Г. Злиття та поглинання як напрям підвищення капіталізації банків України. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=2935>
7. Набок І.І., Вішнякова О.В. Злиття і поглинання в банківській сфері: сучасні тенденції європейського і вітчизняного ринків. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sru_2017_1_25
8. M&A (Злиття і поглинання). URL: <https://pro-capital.ua/ua/services/invest-banking/m-and-a/>
9. Ревуцька Н. Механізм злиття і поглинання як спосіб розвитку компанії. URL: <http://www.corporatesecretary.com.ua/component/content/article/15>
10. Глобальні теми M&A 2018 року. Банківський сектор та ринки капіталу. URL: [https://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/EY-global-banking-ma-themes-2018/\\$File/EY-global-banking-ma-themes-2018.pdf](https://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/EY-global-banking-ma-themes-2018/$File/EY-global-banking-ma-themes-2018.pdf)
11. Гра на підвищення – які європейські банки можуть об'єднатися та чому саме. URL: <https://nachasi.com/2018/08/21/gra-na-pidvyshhenya/>
12. Вербов С.В. Угоди зі злиття та поглинання у банківській сфері. URL: <http://leslaw.knu.ua/index.php/arkhiv-nomeriv/4-5-2013/item/133-uhody-zi-zlyttia-ta-pohlunnannia-u-bankivskii-sferi-verbov-s-v>
13. Примостка О.О., Пузан М.М. Сучасні тенденції банківського ринку M&A. URL: <https://chmnu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/07/Primoska-O.O.-Puzan-M.M..pdf>
14. Угоди злиття і поглинання в Україні (M&A Україну): 2017–2019. URL: <https://inventure.com.ua/tools/database/m%26a>
15. Злиття та поглинання в банківському секторі України. Ідея Банк продається. URL: <https://mergers.com.ua/ua/m-and-a-analysis/news/banking/531-idea-bank-sold>
16. Національний банк дозволив АТ "Укрсоцбанк" приєднатися до АТ "Альфа-Банк" за спрощеною проце-

дую. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/2781638-ukrsocbank-priednaetsa-do-alfabanku-za-sprosenou-procedurou-nbu.html>

17. Дубоґриз Є. Банківський сектор: згори вниз. URL: <https://tyzhden.ua/Economics/239822>

18. Банківський М&А: що відбувається в Україні. URL: <https://finclub.net/ua/priama-mova/bankivskiyi-m-a-shcho-vidbuvaietsia-v-ukraini.html>

References

1. Depamfilis D. *Mergers, acquisitions and other methods of restructuring digging*. URL: <http://www.padaread.com/?book=44632&pg=478> (in Russian)

2. Gohan P.A. *Mergers, acquisitions and restructuring of companies*. Moscow: Publishers 2010. 741 p. (in Russian)

3. Van Khorn Dzh.K., Vakhovich Dzh.M. *Fundamentals of Financial Management*. Moscow: Vilyams, 2008. 1232 p. (in Russian)

4. Rudenko-Sudarieva L.V. *Conservation of economic security of functioning of economic entities in the conditions of intensification of corporate acquisitions and raider seizures. Independent auditor*. 2013. № 3. pp. 22–28 (in Ukrainian)

5. Radova N.V. *Estimation of efficiency of bank mergers and acquisitions. Actual problems of economy*. 2012. № 10 (136). pp. 203–211. (in Ukrainian)

6. Korneieva O.H. *Mergers and Acquisitions as a Direction for Increasing Bank Capitalization of Ukrainian Banks*. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2935> (in Ukrainian)

7. Nabok I.I., Vishniakova O.V. *Mergers and acquisitions in the banking sector: current trends in European and domestic markets*. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sru_2017_1_25 (in Ukrainian)

8. *M&A*. URL: <https://pro-capital.ua/en/services/invest-banking/m-and-a/> (in Ukrainian)

9. Revutskaya N. *The mechanism of merger and*

acquisition as a way of development of the company. URL: <http://www.corporatesecretary.com.ua/component/content/article/15> (in Ukrainian)

10. *Global M&A topics 2018. Banking sector and capital markets*. URL: [https://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/EY-global-banking-ma-themes-2018/\\$File/EY-global-banking-ma-themes-2018.pdf](https://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/EY-global-banking-ma-themes-2018/$File/EY-global-banking-ma-themes-2018.pdf) (in Ukrainian)

11. *Raising Game - Which European Banks Can Join and Why*. URL: <https://nachasi.com/2018/08/21/gra-na-pidvyshhenya/> (in Ukrainian)

12. Verbov S.V. *Mergers and acquisitions in the banking sector*. URL: <http://lcslaw.knu.ua/index.php/arkhiv-nomeriv/4-5-2013/item/133-uhody-zi-zlyttia-ta-pohlynannia-u-bankivskii-sferi-verbov-s-v> (in Ukrainian)

13. Prymostka O.O., Puzan M.M. *Current trends in the M&A banking market*. URL: <https://chmnu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/07/Primostka-O.O.-Puzan-M.M..pdf> (in Ukrainian)

14. *Mergers and Acquisitions in Ukraine (M&A of Ukraine): 2017-2019*. URL: <https://inventure.com.ua/tools/database/m%26a> (in Ukrainian)

15. *Mergers and acquisitions in the banking sector of Ukraine. Idea Bank is for sale*. URL: <https://mergers.com/en/m-and-a-analysis/news/banking/531-idea-bank-sold> (in Ukrainian)

16. *The National Bank has allowed JSC "Ukrsotsbank" to join JSC "Alfa-Bank" under a simplified procedure*. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/2781638-ukrsocbank-priednaetsa-do-alfabanku-za-sprosenou-procedurou-nbu.html> (in Ukrainian)

17. Dubohryz Y. *Banking sector: top down*. URL: <https://tyzhden.ua/Economics/239822> (in Ukrainian)

18. *Banking M&A: what's happening in Ukraine*. URL: <https://finclub.net/en/priama-mova/bankivskiyi-m-a-shcho-vidbuvaietsia-v-ukraini.html> (in Ukrainian)